

Indrukken van de microdynamiek van revolutionair en contrarevolutionair geweld. Bewijs uit laat-koloniaal Zuidoost-Azië en Afrika vergeleken, Roel Frakking en Martin Thomas. BMGN – LCHR, volume 135-2 (2020), pp.111 -131.

Inleiding.

Frakking en Thomas stellen dat de macrogeschiedenissen van dekolonisatie de lokale bevolking vaak enkel als bron van steun en als doelwit beschrijven voor de partijen die een bepaalde politieke agenda willen beslechten. Zij menen dat aldus lokale burgers veelal passief werden opgevoerd.

Op grond van Britse literatuur uit 2007 en 2009 richten zij zich in deze bijdrage op de motieven van burgers om aan geweld deel te nemen, gecombineerd met het idee dat zij allianties aangaan met partijen die sterker zijn dan zichzelf om te overleven en bepaalde (politieke) belangen na te jagen. Bovendien op de redenen waarom revolutionaire en 'counter-insurgency' het zinvol vinden om de burgerbevolking aan te vallen.

'De Nederlands-Indonesische oorlog, de conflicten in Frans-Indochina en Brits Maleisië worden vergeleken met die van de Franse overheersing van Madagaskar en Algerije.'

Zij concentreren zich op patronen van geweld tegenover plattelandsgemeenschappen, stadsguerrilla behandelen zij niet omdat daar andere dynamieken zouden gelden.

Die vergelijking zou vooral tonen dat strategieën van geweld tegen lokale burgerbevolking micro dynamische patronen onthullen die de grenzen van individuele koloniale rijken overstijgen.

Drie thema's staan centraal: 1) de asymmetrie van geweld, 2) geweldwerkers en paramilitairen, en 3) problemen van burgerstatus en 'targeting'.

Het eerste thema concentreert zich op de overeenkomsten in de manieren waarop zowel 'opstandelingen' als koloniale troepen permanente zeggenschap probeerden te verkrijgen over de levensbehoeften van de lokale plattelandsgemeenschappen, zoals voedsel, onderdak en basale welzijnszorg. Zij duiden dat aan als 'biopolitiek' en vinden die karakteristiek voor de dekolonisatie - oorlogen met name in agrarische samenlevingen.

Het tweede thema beantwoordt de vraag: 'wie vecht er?' Het al dan niet vrijwillig, actief deelnemen aan het geweld als lid van (paramilitaire) groepen aan de kant van de opstandelingen, hun koloniale vijanden of aan beide kanten. Koloniale oorlogen hadden volgens hen veel gemeenschappelijk met burgeroorlogen. Hierdoor vinden zij binaire definities van rebellen dan wel loyalisten te rigide.

Het derde thema betreft 'targeting', d.w.z. het tot doelwit maken van mensen die niet bij oorlogshandelingen betrokken waren. Zij onderscheiden daarbij in 'burgers', 'rebellens' en 'overheidstroepen'.

Zij stellen dat de analyse van deze thema's bloot legt dat het gebruik van geweld opvallend sterk toenam in de omgeving die zij aanduiden als 'interne grensgebieden'. Dat zijn de gebieden waar veiligheidstroepen van de koloniale staat en de rebellen controle proberen uit te oefenen.

Kanttekeningen.

1. In ons commentaar concentreren wij op de situatie in Nederlands-Indië.
2. Het gebruik van de term 'oorlog' is niet juist omdat het in alle gevallen gaat over de gewapende conflicten tussen enerzijds het koloniale gezag en de partijen die dat betwisten. In Nederlands-Indië was destijds sprake van gewapende conflicten tussen enerzijds Nederland en anderzijds partijen aan de kant van de geproclameerde republiek. Voor Nederlands-Indië temeer onjuist omdat pas op 27 december 1949 sprake was van een onafhankelijke, soevereine staat de Verenigde Staten van Indonesië.
3. Het geweld van 'pemoeda's' tegen de Nederlandse, de Nederlands-Indische, de Chinese bevolking en de bevolking van onderscheiden landsdelen: Mendaonezen, Boeginezen, Molukkers e.a. – de Bersiap-periodes - komt niet aan de orde. De stadsguerrilla blijft ook buiten beschouwing. Evenals het geweld dat aan weerszijden plaats vond in militaire acties die op grotere schaal plaats vonden. Een behandeling van guerrilla en contraguerrilla op hoofdlijnen ontbreekt ook.
4. Het risico van deze benadering is dat de relatie tussen micro- en macrodynamiek uit het zicht raakt. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de stelling van de auteurs dat de vergelijking die zij maken vooral zou tonen dat de strategieën van geweld tegen lokale burgerbevolking patronen zouden onthullen die de grenzen van individuele koloniale rijken overstijgen. Over welke strategieën van geweld gaat het? Van de koloniale overheid of van de rebellen? Of van beide? Als er al sprake is van zo'n strategie dan was die toch van die partijen? Hoe en waar overstijgt dan zo'n strategie de grens van een individueel koloniaal rijk als die juist binnen dat rijk werd uitgevoerd?
5. De centrale begrippen worden niet omschreven. Zij hebben het bijvoorbeeld over 'opstandelingen', 'revolutionairen', 'rebellen', irreguliere '(para)militaire groepen', '(losse) guerrillacellen'. Er waren destijds ook rampokkers, extremisten, misdadigers, en terroristen actief in Nederlands-Indië. Zijn dat ook 'opstandelingen' of 'revolutionairen'? Wanneer is iemand 'irreguliere strijder' en wanneer 'burger'? Wanneer is iemand een loyalist? Kan dat beide kanten op gaan? Ze hebben het over 'overheidstroepen', 'koloniale troepen', 'koloniale legers' en 'conventioneel leger'.
6. Zij hebben het er over dat burgers, die zich überhaupt al niet op wettelijk verdedigbare burgerrechten konden beroepen, door de koloniale civiele en militaire autoriteiten collectief werden gecriminaliseerd op het vlak van hun alledaagse activiteiten zoals het dorp verlaten, naar het werk gaan, of het in groepen samenkomen. Zij verwijzen dan naar de noodwetten in Brits-Maleisië en de 'états d'urgence' in Algerije. Op grond daarvan is zo'n algemene conclusie van collectief gecriminaliseerd van alle te onderzoeken gebieden niet te rechtvaardigen. In Nederlands-Indië gold zelfs onder de Staat van Oorlog en Beleg niet een dergelijke criminalisering.

7. Zij hebben het over vormen van voedsel- en bewegingsrestricties, brandstichting en beschieting als middel om medewerking af te dwingen. Niet duidelijk is aan wie zij dit geweld toeschrijven. Voor Nederlands-Indië was dat de beproefde methodiek van de guerrilla's die optraden voor de geproclameerde republiek. Hoewel bronnen bestaan die dat aanduiden, ontbreken die.
8. Ook de historische context wordt niet duidelijk omschreven. Daardoor is het ontwerp van het onderzoek niet duidelijk. Stellige uitspraken worden niet onderbouwd. Bijvoorbeeld: *'In dit soort interne grensgebieden was het vooral de bevolking die het slachtoffer was van het geweld dat dagelijks werd gepleegd door paramilitaire dorpswachten, politiemannen en soldaten – die nominaal onder Europese controle stonden – of door rebellen en hun plaatselijke aanhangers. Zelden waren er voor dergelijke groepen juridische consequenties verbonden aan het fysiek, seksuele of psychische geweld dat zij hun slachtoffers aandeden'* Deze stelling staat bij de beschrijving van Aurés-Nememchas ten oosten van Algerije. Door de wijze van formulering lijkt de stelling een algemeen karakter te hebben. Voor en dergelijke generalisering ontbreekt de onderbouwing.
9. Het eerste thema 'De asymmetrie van geweld' wordt voor Nederlands-Indië zeer summier aangeduid met slechts één passage dat na de onafhankelijkheidsverklaring op 17 augustus 1945 in Indonesië sprake was van 'zeer intense guerrillaoorlogen', zoals in Brits-Maleisië. Geen enkele uitwerking. Geen context. Het ontbreken daarvan betekent dat de conclusie bij dit eerste thema niet voor Nederlands-Indië kan gelden.
10. Het tweede thema 'Geweldswerkers en paramilitairen' behandelt voor Nederlands-Indië een analyse van de Ondernemingswacht en het etnisch Chinese veiligheidscorps *Pao An Tui* (PAT). Deze bespreking is gebaseerd op de masterscriptie van Frakking uit 2011, zijn dissertatie uit 2017 en een bron uit het Nationaal Archief over de sterkten van PAT. Het optreden ter andere zijde komt niet aan de orde. Dit ontbreken van de context leidt tot een eenzijdige analyse.
11. Het derde thema 'Problemen van burgerstatus en "targeting"' behandelt voor Nederlands-Indië de verwickelingen rond de op 4 mei 1947 geproclameerde onafhankelijke Staat Pasuadan. Het ontstaan van die staat verklaren de auteurs door druk van de Sudanese elite, als gevolg van de Malino-conferentie eind 1946 en door de nadrukkelijke oproep van luitenant-gouverneur-generaal Van Mook. Er wordt niet aangegeven dat er destijds in de Nederlands-Indische archipel ook draagvlak bij de bevolking bestond voor de vorming van onafhankelijke deelstaten. Soekarno erkende zelf dat die steun bestond. Hij wenste die ontwikkeling echter niet omdat hij streefde naar een eenheidsrepubliek die vanuit Java wordt bestuurd. (1) Beide auteurs hebben het over het door Nederland voeden van spanning tussen Sudanese en (Javaans-) Indonesische identiteiten, die leidde tot specifieke vormen van geweld. Daarmee suggereren de auteurs dat Nederland aan de basis van dat geweld zou staan. Zonder nadere toelichting. Iets verder in hun tekst staat dat sprake was van de gewelddadige anti-Pasundancampagne van het Republikeinse leger. Dat zou ervoor

zorgen dat 'het beetje steun' dat er plaatselijk nog bestond voor de staat Pasundan werd uitgehold. Beide auteurs suggereren dat als er nog maar een beetje steun is onder de plaatselijke bevolking een gewelddadige anti-Pasundancamgne nodig is. Nader toelichting voor deze opvatting ontbreekt. Waarom zijn niet meer voorbeelden uit Nederlands-Indië behandeld? Bijvoorbeeld de Zuid-Celebes-affaire. Daar is alle reden voor nu daarover recent een nieuwe studie is verschenen. (2)

12. De auteurs trekken de conclusie dat twee factoren bepalend waren. De eerste is dat een duidelijke militaire overmacht en andere technologische voordelen een Europese nederlaag niet kon voorkomen door de mate van bestrijding van de antikoloniale krachten. Voor Nederlands-Indië met de kanttekening dat daar de asymmetrie minder zichtbaar was en dus niet consequent in het voordeel van de Nederlanders werkte. De tweede is dat het gewelddadige koloniale machtsvertoon en de ingrijpende programma's weinig tot niets uitrichtte om te voorkomen dat het koloniale bestuur gaandeweg zijn zeggenschap verloor. De gevolgde strijdmethoden hadden gemeen dat plattelandsgemeenschappen geen ruimte meer hadden zich als non-combattanten te presenteren. Er was in Nederlands-Indië echter sprake van dekolonisatie. Bovendien van diplomatiek overleg en van militaire acties. De voorstelling van zaken dat Nederland er op uit zou zijn om de koloniale macht te herstellen is onjuist. Dat was het doel niet. Door de enkele casus die betrekking hebben op Nederlands-Indië zijn deze algemene conclusies niet te baseren. Door het ontbreken van de historische context is er geen zicht op de dynamiek tussen het vormen van een Verenigde Staten van Indonesië en een eenheidsrepubliek. 'Java' heeft alles op alles gezet - ook met behulp van geweld - om die republiek te realiseren.
13. Nu de wrede guerrilla van de kant van de geproclameerde republiek niet is beschreven wordt het eenzijdige beeld nog versterkt. Dat deze guerrilla het vooral voorzien had op de plattelandsbevolking – waarover tal van bronnen bestaan - is niet aangegeven. Dat de Nederlandse militairen vaak optraden als beschermers van deze bevolking evenmin. Daardoor ontbreekt het juiste inzicht in oorzaak en gevolg. De van meet af agressief en wreed optredende pemoeda's en andere gewelddadig opererende strijdgroepen aan republikeinse kant waren de oorzaak van talloze geweldsuitingen in Nederlands-Indië. Daartegen werd opgetreden om voor rust en orde te zorgen. Door hier geheel aan voorbij te gaan komen de auteurs bijvoorbeeld tot het standpunt dat ondernemingswachten 'slachtoffers' van het koloniale systeem waren. Door deze omgekeerde redenering gaan de auteurs eraan voorbij dat de tactiek van de verschroeide aarde van de geproclameerde republiek kwam. Daardoor leed de bevolking honger en andere ontberingen. Daarom werd het systeem van die wachten ingesteld. Zij waren de slachtoffers van de republikeinse gewelddadige groepen. De vergaande militarisering waarop de civiele en militaire autoriteiten zich toelegden werd eveneens veroorzaakt door deze groepen. Ook hier draaien de auteurs oorzaak en gevolg om.
14. De auteurs hebben gelijk dat de microdynamiek in het oog moet worden gehouden om te begrijpen wie geweld gebruikt, wie er het slachtoffers van werd, en waarom.

Daaraan dienen de context en de oorzaak van dat gebruik te worden toegevoegd.
Dat laten zij na.

Toetsing aan de principes van wetenschappelijke integriteit tot de volgende slotconclusie.

- (1) **Eerlijkheid**: alternatieve visies en tegenargumenten worden onvoldoende betrokken.
- (2) **Zorgvuldigheid**: er is geen optimale precisie betracht bij beschrijven begrippen, opzet, uitvoering en verslaglegging van het ontwerp.
- (3) **Transparantie**: de argumentatie is niet altijd helder, noch logisch. Omgekeerde redenering door omdraaiing van oorzaak en gevolg.
- (4) **Onafhankelijkheid**: bij de keuze van de methode, de beoordeling van de data , het beoordelen van onderzoek van anderen is sprake van politieke overwegingen.
- (5) **Verantwoordelijkheid**: er zijn overwegingen waarbij geen rekening wordt gehouden met de legitieme belangen van bij het onderzoek betrokken personen (Nederlandse civiel, militaire autoriteiten en militairen).

Voetnoten:

1. Verslag van het gesprek tussen Soekarno en Abdulkadir Widjojoatmodjo op 21 april 1948 in S.L. van der Wal, etc., deel XIII, 1986, p, 489 e.v.
2. Bauke Geersing, Kapitein Westerling en de Zuid-Celebes-Affaire (december 1946 – maart 1947) – Mythe en werkelijkheid, Soesterberg 2019.

Pleitbezorgers Principes Wetenschappelijke Integriteit AURORE 29 augustus 2020.